

עובד קבוע

<<< עמירם גיל

ממושכות ומורכבות, אלא בעיקר עובדי קבלן, המועסקים בשכר נמוך בנקיון, תחזוקה, הסעדה, שירותים, שמירה ואבטחה. עבורם, מטרתו האמיתית של הקנס היא ברורה: לכבול אותם למקום העבודה.

כבילה אמרנו, ולא בכדי: הקנס נוטל מהעובד את האפשרות לעזוב את המעסיק גם אם תנאיו יקופחו וזכויותיו תישללנה. עובד בשכר נמוך, הנאלץ לחתום על התחייבות לעבוד במשך שנתיים אצל מעסיקו, ולשלם אלפי שקלים אם יהיה מעוניין לעזוב קודם לכן, הוא עובד שמכאן ואילך ניתן להלין את שכרו, להרע את תנאיו ולפגוע בו – כי האפשרות שיעמוד על זכויותיו ויסתכן במימוש הקנס היא אפסית.

נשמע מוכר? נכון, זה עובד מצוין עם מהגרי העבודה.

מהגרי העבודה נתונים להסדר מסוג זה באופן רשמי וממוסד מהיום בו החלה הבאתם לישראל בסוף שנות ה-80. היתר העבודה שלהם שייך למעסיק מסוים, ומעמדם החוקי מותנה בכך שיעבדו אצלו ורק אצלו. הכבילה מאפשרת לעשוק את מהגרי העבודה ולסחור בהם כעבדים, ומביאה, בין היתר, לכך שלמעלה מ-70% מהם משתכרים פחות משכר המינימום ושהחרמת דרכוניהם היא תופעה גורפת. הקנסות על עובדים ישראלים מבטאים אפוא את התפשטות הכבילה אל שוק העבודה כולו, ואת הפיכתה לשיטה המאפיינת קבוצות הולכות וגדלות של עובדים במשק.

אין זאת אלא שמדיניות הסחר במהגרי עבודה בישראל משיגה את מטרתה – לאט אבל בטוח: הוזלת עלות ההעסקה לטובת בעלי ההון והמעסיקים, והאצת הפיכתה של העבודה למצרך זול וזמין ככל הניתן לרשות המעסיקים. במובן זה, מה שהיה נכון אתמול כלפי מהגרי עבודה, אותם ניתן לנצל בקלות לנוכח העדר מעמד אזרחי ופוליטי, הפך נכון היום כלפי ישראלים, שהתאצ'ריותם הישראלית מסמן גם אותם כעתודה לכוח עבודה זול ותו לא. הקנסות, היו סמוכים ובטוחים, הם רק ההתחלה.

על עובדיהם, במגוון של אמתלות (למשל, "העובדת איחרה", "העובד הגיע לא מגולח", "העובדת הגיעה עם חולצה לא מגוהצת" וכיוצא באלה). 'קו לעובד' תובע מדי יום בשם עובדים, שקנסות כאלו נוכו ממשכורותיהם, וסכומים נכבדים אמנם הושבו עד כה לעובדים. ההתמודדות המשפטית עם התופעה פשוטה בעיקרה, שכן חוקי העבודה נותנים לכך מענה מקיף למדי: אבל כמובן – לא כל העובדים הנפגעים מגיעים למערכת המשפט, רובם אינם מודעים לאפשרות זו וסובלים מהקנסות השרירותיים.

אלא, שבאחרונה שינתה התופעה את פניה. עובדים נדרשים כעת לחתום מראש על חוזה עבודה, ובו סעיף – בלתי חוקי, חשוב לציין – הקובע מפורשות קנס בגין "הפרת ההתחייבות לעבוד", קרי, קנס על התפטרות, בדיוק כמו במקרה של ה"ל. האיום בקנס מלווה את העובד כמו צל, המרחף ממעל ומבטיח עובד צייתן וכנוע. האיסור בחוק עודנו תופס, אבל יכולת המעסיק לעקוף אותו ולהפחיד את העובד חזקה הרבה יותר.

כך, למשל, במקרים רבים נגבה הקנס תחת הכותרת "דמי הכשרה", כאילו מדובר בהחזר הוצאות בגין הכשרתו של העובד. ואולם, ברור כי לרוב אין קשר בין היקף ועלות ההכשרה – אם ניתנה כזו – לבין היקפו ועלותו של הקנס. ממילא, אין לעובד גם כל מידע לגבי העלויות הללו, והדבר נתון לגחמותו של המעסיק, ולראייה, מרבית הנפגעים מהטלת הקנסות השרירותיים הללו אינם בהכרח עובדים שעברו הכשרות

הטלת קנסות שרירותיים באלפי שקלים על עובדים הפכה לשיטה. כך מחילים את הסדר הכבילה זה-פקטו גם על ישראלים.

ה"ל מרחובות הודיעה באחרונה לחברת הקבלן 'שלג לבן', בה הועסקה כעובדת שמירה, שהיא רוצה לסיים את עבודתה. והנה, מה שאמור היה להיות התפטרות הגילה, נתקל בתגובה חריפה ביותר מצד 'שלג לבן': החברה הודיעה לעובדת, כי במידה ותתפטר תאלץ לשלם קנס, בסך 4,000 ₪ – כשוויה של משכורת חודשית שלמה, לא פחות. התגובה הזו אילצה את ה"ל לחשוב שוב בטרם תתפטר: גם אם המשך העבודה כרוך מבחינתה בשכר נמוך, בעבודה לא מספקת ובתנאים ירודים, היא לא יכולה להרשות לעצמה לספוג את הקנס, ותעדיף, כנראה, להמשיך ולסבול בשקט.

תגובתה של 'שלג לבן' אינה נדירה כלל ועיקר. למעשה, הטלת קנסות שרירותיים על עובדים הפכה לנורמה בשוק העבודה הישראלי. חוקי המגן אמנם אוסרים כמעט לחלוטין על קנסות מעין אלו אך בפועל יותר ויותר עובדים סובלים מאי-ספור סוגים של קנסות. מעסיקים גדולים כקטנים, החל מחברת הענק 'השמירה' – ISS, וכלה בקבלני שירותים כמעט בלתי מוכרים, כולם נוקטים בשיטת הקנסות.

חלק גדול מהקנסות אינו אלא אמצעי להתעשר על חשבון העובדים. על מנת לגלגל לכיסיהם רווחים גדולים יותר מטילים מעסיקים קנסות שונים ומשונים

קצה הקרחון

אם השתתפות הרשויות המקומיות במימון תהיה נמוכה מהדרוש לפי המתווה התקציבי הכלול בתוכניתנו, יהיה צורך לצמצם את רמת השייחורים באופן משמעותי, תוך הטלת חובה על הרשויות המקומיות לממן חלק ניכר מהשירותים, כנהוג כיום". לא, זה לא קטע מ-1984, אלא שורה מוחצת מידוח דברתי. זאת אומרת – אם הרשויות לא יממנו, אין רפורמה. ועל אילו רשויות מודבר? על אלו שלא מצליחות לגמור חודש בתקציב של עשור, אלו שלא משלמות משכורות לעובדיהן. הן הן הציר לרפורמה שתביא את ישראל למקום הראשון במתמטיקה, רב תרבותיות וחינוך מופתי!